

DISSE^תRTATIO PHILOLOGICA,
De
FORMULIS
JURAMENTORUM JU-
DAICORUM,

Qvam,
DEO annuente,
Ampliss. Ordine Philosophico consentiente,
placido συμφιλοευγέντων examini

In ALMA PATRIA
submittit,
PRÆSES,
M.CHRIST.DIETERICUS
HALTERMANN,
Rostochiensis,
RESPONDENTE,
JOHANN.HIOBO WASMUHT.
Parcuno-Meklenb.

In Auditorio Majori

Add. Octob. A. MDCCI.

ROSTOCHII,
Typis NICOLAI SCHWIEGEROVII, Ampl. Senat Typogr.

a. XLVI. 45.

III. diss. A
45

7

ROSTOCHIENSIMUM REIPUBLICÆ
Patribus Conscriptis,
IN SIGNIBUS REI LITTERARIÆ PATRONIS,

VIRIS

Magnificis, Prænobilissimis, Amplissimis,
Consultissimis, Prudentissimis,

DOMINIS
CONSULIBUS,
SYNDICO,
SENATORIBUS,
&
SECRETARIO,

Dominis Patronis, Fautoribus, ac Evergetis,
omni honoris cultu devenerandis,

Exiguum hocce specimen Philologicum, in contestationem
observerantia, ut & in commendationem sui, suorumqve
studiorum,

*cum omnigena prosperitatis voto humillime
offert*

TANTORUM NOMINUM

devotissimus cultor
Christ. Diet. Haltermann.

Ad

Præcellentem & Clarissimum Dn. Præsidem,
M. CHRISTIAN. DIETER.
HALTERMANNUM,

Alloqrium,

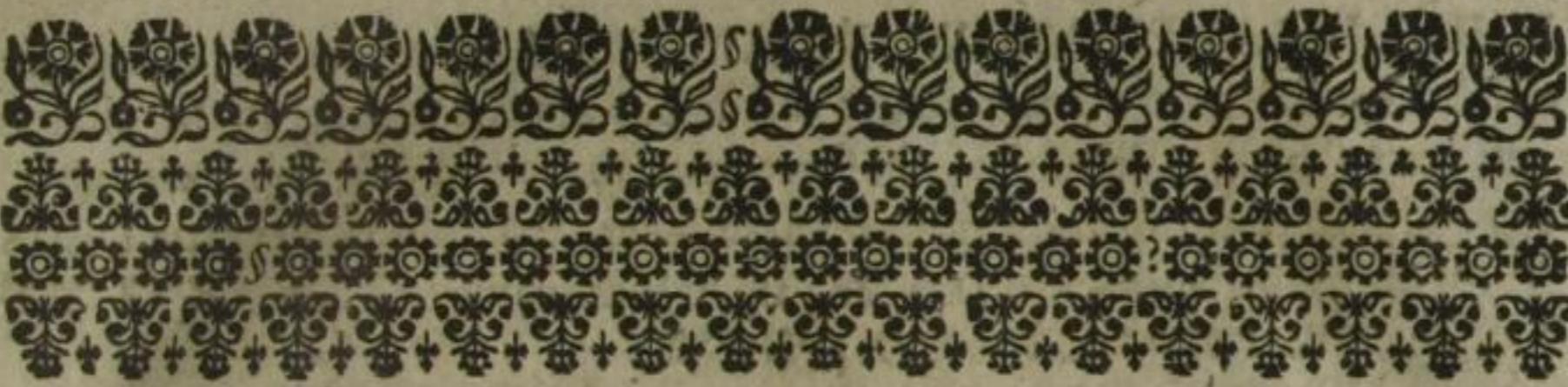

Voties ardorem illum Tuum intuitus sum, optime HALTERMANNE, qvo ab ineunte illâ ætate, qvâ institutorum nostrorum actionumque fines intelligere occipimus, magnâ alacritate ad bonorum qvorumlibet studiorum, sacrorum præcipue, complexum ferebaris, non potui non præcipere animo illud eruditionis Tuæ fastigium, ad qvod magno adhuc nisu contendis. Animadverti in scholis meis privatis, qvo pacto eruditionis Tuæ opibus non tantum ab anno ad annum, sed à die qvasi ad diem, lætissimum semper adjiceres incrementum. Dum ad inclitam, qvæ Lipsiæ est, Academiam profectus, celeberrimorum in eâ doctorum divitias cum Tuis felicissime commiscuisses, in eo Collegio, qvo universæ Theologiæ nostræ œconomiam perpetuo examine discutere soleo, tantam tamqve solidam rerum sacrarum notitiam animo Tuo Te recondidisse deprehendi, ut semper cum summâ voluptate intra mentem Tibi meam applauderem. Non ignorant hoc committones Tui. Nunc & ex superiori cathedrâ Præses disputas, ut nullâ in re aliis, ad magna qvælibet & præclara contendentibus, jure dicaris

dicaris inferior. Qvo ipso eò majorem conseqveris laudem , qvod & Respondentem nobis offers , ad easdem Tecum gloriæ adoreas , indefesso studio conseqvendas , non minore industriâ qvam pietate grassantem. Is hunc impetum , verè Christianum & laudabilem , è Paterno sangvine hausit. Qvis enim WASMUTHI in variis literarum palæstris merita, (utinam longiore vitâ coronata !) ignorat ? Maëte igitur Vestrâ hac virtute , cujus fructum aliquando uberrimo proventu colligetis. Tu verò , HALTERMANNE , in patriæ Tuæ spem & Ecclesiæ salutem quotide magis magisqve evalesce , ut illa à Te brevi ornetur ædificeturqve. Qvod ut fiat , supremum Numen ardentissimis precibus imploro. Scr. in musæo , d. XXII. Septembr. MDCCI.

JO. FECHT. D. P. P.
Consist. Duc. Asseß. & Distr.
Rostoch. Superintendens.

يُشْعَرُ إِلَيْهِ أَحَدٌ مِّنَ الْمُصْبِحِينَ

הקדמָן

ropositorum nobis qvidem sub initium fuit, in genere de juramentis Judæorum agere, omniaqve huc spectantia justo ordine Antiquitatum Hebraicarum amatori communicare; ast cum hæc materia tam brevissimis unicæ Dissertationis cancellis includi haut potuerit, prætereaqve eruditissimæ passim clarissimorum atqve de Literatura Hebraica longe meritorum virorum lucubrationes de ea existent, consilium subinde mutavimus. Sic ea, qvæ pertinent ad Onomatologiam vocis **שׁבּוּחַ** **juramenti**, apud *Santem Pagninum*, (1) *Joh. Försterum*, (2) *Joh. Coccejum*, (3) *Eduardum Leigium*, (4) aliosqve Critico-Lexicographos passim invenies. **שׁבּוּחַ** **potissimas Juramentorum Judaicorum Species**, qvales sunt **בְּטוּחַ** **juramentum temeritatis** l. **futilitatis** (5) **שׁוֹא** **juramentum vanum**, **שׁבּוּחַ הַעֲרוֹת** **juramentum depositi**. **שׁבּוּחַ הַפְּקָרוֹן** **juramentum testimonii**, cum omnibus suis subdistinctionibus dabunt omnes ferme, qvi de hac materia scripsere, *Buxtorfi*, (6) *Seldenus*, (7) *Ottho*, (8) *Petitus*, (9) *Pfeifferus*, (10.) aliiqve longe plurimi. *De Ritibus circa præstandum juramentum Hebreis usitatis aliqualiter* egit *M. Gottlieb Gerhardus*. (11) *De fide atqve moralitate Juramentorum Judaicorum elegantissimam*, & haut vulgarem dissertationem conscripsit *Möllerus*; (12) Et alia id genus plurima, circa Juramenta Judæorum observanda, enuclearunt *Christanus Gerson*, *Judæus ille conversus*, (13) *Paulus Fagius*, (14) *Hosmannus*, (15) *Thom. Godwinus*, (16) *Joh. Wülfferus*, (17) *Joh. Frider. Miegius*, (18) aliiqve citati ab *Aug. Pfeiffero*. (19) Ne itaqve crambem bis coctam Lectori proponamus, aut aliorum labores nostras faciendo plagii crimen incurremus, hisce recensitis capitibus omissis, hac vice breviter DE FOR-

A

MU.

MULIS JURAMENTORUM JUDAICORUM acturi sumus, qvippe de
qvibus specialem atqve distinctum discursum apud Authores supra citatos
vix, imo plane non invenies, nisi forte qvædam habeat Job. Tob. Major. (20)
Quod institutum nostrum ut succedat feliciter, sua nobis adsit gratia DEUS
T. O. M. Hinc enim cum Davide (21) ingemiscimus :
יְהוָה לְרֹצֶן אָמַרְתִּי בְּיוֹהָגִוָּן לְבֵבִי לְפָנֵיךְ יְהוָה צָרוֹר וְגֹאָלִי

- (1) In suo ḥ. c. *Thesauro Lingue Sanctæ, sive, Lexico Hebraico, auctius edito, opera Joh. Merceri, Anton. Cevallerii, & Ben. Cornel. Bertrami in fol. Lugd. 1575. ad radicem שֶׁבַע.* (2) Professorem qvondam Linguae Hebrææ Wittebergæ, in *Dictionario Hebraico non ex Rabbinorum Commentis, nec nostratum Doctorum stulta imitatione descripto*, (ut habet titulus libri) sed ex ipsis *Thesauris Sacrorum Bibliorum*, & eorundem accurata locorum collatione depromo fol. Basil. 1564. ad h. rad. (3) Itidem Professorem Linguarum Orientalium in Academia Lugdano-Batava in *Lexico, s. Commentario Sermonis Hebraici & Chaldaici V. T. fol. Amstelod. 1659.* (4) Eqvitem Anglum, in *Critica Sacra, Anglice primum conscripta, & ab Henr. a Middoch, dein in Latinum Sermonem conversa, edit. Francof. & Lips. 1696. ad h. rad.* (5) **שְׁבוּעַת בְּטוּי** (6) vertimus nos cum Buxtorfio in *Lex. Talmud. p. 289. juramentum futilitatis, s. temeritatis.* Radix enim s. בְּטָה qvatuor vicibus in Sacris litteris occurrrens, ut *Proverb. XII. 18. Levit. V. 4. bis, & Psalm. CVI. 33.* proprie significat, temeraria, & ut plurimum in calumniam & ignominiam proximi verba qvædam effutire, ut ex usu vocis recte observavit R. Nathan, in *Concordantiis suis* (qvæ simul insertæ sunt *Concordantiis Hebraicis Buxtorfiis, edit. Basil. in fol. Anno 1632.*) ad hanc radicem ita scribens : **בְּטָה וּפְרוֹשׁוּ פְּתַחֲוֹן פָּה**, ubi juxta Stylum Rabbinorum nihil aliud est, qvam apertio oris ad calumniandum aut accusandum aliquem, ut ex qvibusdam locis probat *Buxtorfius l. cit. p. 1872.* Unde etiam elegantissime hanc vocem *Lutherus* in locis supra citatis reddidit : **Unvorsichtig herausfahren.** Hinc satis clare videmus, non adeo accurate Emphasin hujus vocis expressisse illos, qvi translulerunt per Juramentum promissionis. vel promissorium, uti fecerunt Joh. Umannus, loco inferius citando, & Joh. Lightfootus, Anglus, in *Horis Talm. & Hebraic. in Matth. p. 279. edit. Lips. 1684.* aliiqve. Nimis generalis qvoque est translatio Miegii, in libro mox num. 20. citando, p. 69. seq., ubi vertit Juramentum pronunciationis. Quidam reddunt per Leve; alii aliter. (6) Pater & Filius, uterque Johannes, partim in *supra laudato Lexico Chald. Talm. Rabbin. p. 2315.* partim in *Synagoga Judaica cap. XLVIII. p. 677. edit. Basil. 1680.* (7) tr. de *Synedriis Lib. II. cap. XI. p. 825. seq. edit. Franckf. de A. 1696.* (8) in *Lexico Rabbinico-Philologico p. 805. seq.* (9) *Variarum Lectionum c. XVI.* qvæ habentur Tom. VII. Bibl. Critcorum p. 346 seq. (10.) *Antiquist. Hebraic. Select. c. XXIII.* (11) in *Dissert. de Ceremoniis Gentium circa Juramentum, habita Lipsia A. 1699.* (12) Dan. Guil. Möllerus, *Comes Palatinus Cas. Metaphysica & Historiarum Professor celeberrimus Aldorfii ibidem habita A. 1690.* (13) in *Judischen Talmund part. I. cap. XXV, edit. Lips. 1698.* (14) in *Paraphrasi Chaldaica ad Exod. XXIII.* (15) in dem schwer

Schwer zu befehlenden Iudeo-Herk p. 140. seq. qvod scriptum nupere 1699. occasione furti Lüneburgi a Judæis præcipue commissi, ideo Zellæ capitali supplicio affectis, edidit M. Sigism. Hosmann. Consistorialis & Ecclesiastes Zellensis. (16) in Mose & Aarone Lib. VI. cap. VI. p. 505. edit. emendata, ac notis illustrata a Joh. Henr. Reizio, Bremæ. 1694. (17) in suis animadversionib. ad Theriacam Judaicam Salom. ben Zevi p. 181. seq. (18) Hic Professor Theologiæ Heidelbergensis R. Mosis Maimonidis tractatum de Juramentis secundum leges Hebreorum latinitate donavit, notisq; elegantissimis illustravit, Heidelb. 1672. (19) in συναγορία Systematis Antiquit. Hebr. qvæ habetur in Critica S. edit. Lips. de A. 1688. p. 160. (20) in pec. Dissert. de juramentis Orientalium allegata a Georg. Adam. Servvio in Syntagm. Jurisprud. Exercit. 7. p. 606, qvam hactenus videre non licuit. (21) Psalm. XIX. vers. ult.

המעשׂר

§. I.

Antequam autem rem ipsam aggrediamur, unicum in antecessum decidendum venit dubium, qvod occasione certi cuiusdam loci apud Josephum alicui oboriti facile poterit, nimirum qvaritur: An etiam Judæi licitum esse putarint, juramentum præstare? Ubi tamen sermo non est, de juramento vano, futili, falso, idque genus alio illegitimo, qvippe qvæ, ut in S. Litteris prohibita, ipsi qvoq; Hebreorum Magistri prohibuerunt. De hisce enim intelligenda sunt verba Maimonidis: (22) שלא ישבע כלל טובת גדורלה היא לאדם h.e. maxime bonum, est homini, ut plane non juret: Sed qvæstio est, de juramentis testimonii, depositi, judicialibus, &c. Primo quidem intuitu qvæstio hæc supervacanea plane atq; inutilis videtur, cum neminem Judæorum facile reperies, qui de hoc unq; dubitaverit, multo minus propositam qvæstionem præfracto negare ausus fuerit. Interim tamen in Historia Ossenorum, rigidissimæ illius apud Hebreos Sectæ, contrarium invenimus. (23) Hi enim licet validissimo atq; firmissimo juramento regulis & statutis Essorum se adstringerent, cum in horum Societatem reciperentur, teste Eusebio; (24) Deinceps tamen post receptionem per totum vitæ curriculum nunq; jurabant, juramentum perjurio simile censentes. Qvod patet ex optimo rerum Judaicarum Historico Josepho; (25) Idem, (de Essenis loquitur) iracundia moderatore justi sunt, indignationem cohibent, fidem tuentur, paci obsecundant, & omne, qvod dixerint, jure jurando fortius habent. Ipsum autem jusjurandum quasi perjurio deterius vitant. Nam enim mendacii condemnatum arbitrantur, cui sine DEO non creditur. Verum ab Essenis ad Judæos in genere concludere non licere, Isaacus Casaubonus, eruditorum ille Phœnix,

A 2

ut

ut utar iudicio Scaligeri, (26) jam dudum nos docuit, ideo inscitiam Cardinalis Baronii in hoc studiorum genere increpans. (27) Potius reliqui Judaeorum ex ipso S. Scripturarum fonte satis informati certique fuerunt, iuramentum permisum, imo mandatum esse. Sic enim legimus: (28) **את יהוה אלהיך תירא ואת תעד ובסמו תשבע** qvod juxta versionem incomparabilis Exegetæ, B. DN. D. SEB. SCHMIDII: (29) **Jehovah, DEum tuum timebis, illi servies, ac in nomine ejus jurabis.** Contrariari quidem adductis locis videtur alias, in quo per nomen DEI jurare Judæis interdicitur. Sic enim Hoseas: (30) **אל תשבע חי יהוה ne juretis; Vivit Dominus.** Ast Prophetam non juramentum omne, sed tantum illud, qvod oscitanter, morose, falsoqve committi solebat, prohibere, ex ipsis Judæis recte animadvertisit R. Moses ben Maimon, hæc loca ita concilians: (31) **אמרה תורה תשבע בשמו ואמרה תורה אל תשבע חי יהוה ר' ב' במו השבועה אשר אין צריך אליו מזוהיר טמנה והוא לא העשה כן השבועה בעת הצורך ווצאה בה והיא מצות עשרה**

i. e. dicit Scriptura: (nempe Deut. VI. 13. X. 20.) *in nomine ejus jurabis, et alio loco dicit. ne juretis; vivit Dominus,* (Hos. IV, 15.) *boc ita intelligendum, quemadmodum juramentum non necessarium probibet (quod est præceptum negativum) ita e contra juramentum necessarium permittit, (et hoc est præceptum affirmativum.)* Probant insuper juramenta quædam esse licita, varia piorum jurantium exempla, ut Abraham, (32) Isaac, (33) Jacobi, (34) Mosis, (35) Legatorum Josuæ, (36) Davidis et Jonathani, (37) aliorumque; imo ipsum DEUM jurasse, ex Sacris passim constat. Præterea necessitas res diversarum partium decidendi atque componendi, juramentum postulat: Est enim juramentum juxta Apostolum πίστες πάντης ἀπολεγίας ἐν βιβλίωσιν, finis omnis contradictionis in confirmationem. (38)

(21) Tr. Scheb. c. XII. § 12. (22) Essenos etiam ab Antiquis Offenos dictos fuisse, probant ii, qui de iis scripsere, ut Scaliger in Tribaresio, Drusius de tribus Sectis Iudaorum, Pfeifferus aliquique ut illo citati in pec. de b. materia dissertatione. (23) de Præparat. Evangel. L. IX. c. I. (24) de Bello Iudaico Lib. II. cap. VII. ex versione Sigismundi Galenii, priorem versionem Ruffini Aquilejensis ad Gracum conferentis et emendantis. Quæ versio Operum Josephi absqve textu authenticus prodiit Francof. 1617. 8. (25) qvod habetur in Biblioth. Vet. et Nova Georg. Matth. Königii p. 171. 4. (26) in Exercitationib. Anti-Baronianis, Exerc. XV. n. 4. p. 249. (27) Deut. VI. 13. qvod idem repetitur c. X. 20. (28) ad h. l. (29) c. IV. 13. (30) Comment. ad præcept. CXXIII. ut cum allegat Sam. Petrus Lett. Var.

*Ver. c. XVII. (32) Gen. XXI. 24. (33) XXVI. 31. (34) XXXI. 54. (35) Exod.
XIV. 9. (36) Jos. II. 12. (37) 1. Sam. XX. 24. (38) Hebr. VI. 16.*

§. 2. Cum itaque constet, Iudeos non planea juramentis abstinere, formulæ, quibus juramenta præstant, indagandæ nobis veniunt. Ante omnia autem inquirendi & evolvendi hic sunt ipsi fontes, ex quibus quam commodissime tota hæc materia desumi poterit. Nam frustaneus sane illorum labor est, qui ritus Judaicos ex quolibet libro confessionali, precum, idque genus alio colligere, atque ediscere cupiunt, libros vero, maxime huc conduentes, evolvere aut nolunt, aut interdum nequeunt. Qvis autem hac vice alium fontem, si excipiamus scripturam Vet. Novique Testamenti, nobis designare conabitur, quam istud omnium Antiquitatum Judaicarum perfectissimum, Systema, ipsum puta *Talmud*, & quod vicem perpetui commentarii sustinet R. Maimonidis incomparabile opus, יְהוּקָה *Manus fortis* dictum, ex *Ezech. III. 14*. In illo enim peculiarem tractatum de Juramentis *מִסְכַּת שְׁבּוּעוֹת* inscriptum invenimus, qui habetur in *נַזְקִין*, ejusdemque (39). In laudato vero libro *Maimonidis* itidem peculiaris tractatio de hac materia occurrit Part. III. Libri primi, de separationibus agentis, num. 1, qui sicut *מִסְכַּת שְׁבּוּעוֹת* tractatum de juramentis. (40)

(39) De ordine atque inscriptione librorum *Talmud*. vide præ reliquis *Excell. Dn. M. Zach. Grapsum, Virum, ut in omni elegantiori litteratura, ita imprimis etiam in hoc studiorum genere maxime exercitatum, Patronum nostrum, decujus favore singulari merito nobis gratulamus, in Dissert. de Histor. Litteraria Talmudis Babyl. A. 1696. hoc in loco habitus, potissimum Dissert. poster.* (40) totam Operis hujus Oeconomiam prolixe recensuit *Buxtorfius in Biblioth. Rabbin. p. 65. seq. edit. Francq. 1696.*

§. 3. Ex citatis igitur libris discimus, duplicitis potissimum generis esse juramenta Hebraeorum. Aut enim jurabant adjurati prius, vel a judice, vel a quolibet privato, aut jurabant libere absque ulla præcessa adjuratione; Hinc duplex quoque formularum genus enascitur. De juramentis adjuratorum paucissimis primo agendum erit, dein de reliquis.

§. 4. Qualis fuerit processus, si aliquis a Judice in loco publico adjuraretur, & qualis adjurati talis formula fuerit, sat perspicue ostendit *Maimonides*. (41) Ante omnia juranti terror incutiebatur, ut perjurium evitaret, brachio suo tenebat librum legis, & in augmentum erroris adstavtes clamabant: סורו נֵזֶה מִלְאָחֵלָי הָאֲנָשִׁים הַרְשָׁעִים (42) הָאֱלֹהָה וְעַל הַגָּעָה בְּכָלְ אֲשֶׁר לְהַסֵּן פָּנָי הַסְּפָר בְּכָל חַטָּאתך Recedite quæso a censoris virorum impiorum horum, nec tangite quic-

vam, quod illis, ne consumamini ob omnia peccata illorum. At qui tunc **Judex**:
 משביעין אנו אוותך ברה או במי שמו חנון שאין לווח
 בירך כלום והוא עונח אמרן בעניין שנאמר והשביע הכהן
 האשה בשבועת האלה ואמרה האשה אמרן אמרן או שאמרו לו
 הרוי פלוני בן פלוני ארור לה אלה ישראל או למי שמו חנון
 אם יש לפלוני עצמו טמות ולא יורחה לו והוא עונח אמרן
 Qvæ verba ita interpretatus est Seldenus : (43) *Adjuramus te nos per Dominum,*
aue per eum, cui nomen est gratiosus, quod in manu tua (possessione, pot-
estate tua) nihil babeas, quod adversarii est. Et respondeat ille Amen, juxta
negotium illud; (de uxore suspecta Num. V. 22.) Et adjuret Sacerdos fæ-
minam : per juramentum & execrationem, & dicat fæmina : Amen,
Amen. Aut ad h. m. Ecce N. Maledictus sit Domino, DEO Israel, aue
ei, cui nomen gratiosus, si sit apud N. res aliqua tu N. quam non illi
agnoscit; atque is respondet Amen. Unde videmus juramentum, a ju-
dice aut per execrationem aut per aliam adjurationis formulam exactum,
ab adjuratis fieri, adjecta plerumque adjurationi, s. execrationi Judicis unica
voce Amen, quod tum pro firmissimo habebatur juramento. Idem con-
 המשבע מפני אחרים חייב מצד (44)
 אמר לא אכלתי היומם ולא הנחתתי תפילה זו היומם משבעך אני
 אמר לא אכלתי היומם ולא הנחתתי תפילה זו היומם משבעך אני
 בחר שבועה כמצויה שבואה מפי ואחד האומר אמרן או האומר
 רבר שעינינו בעניין אמרן חנון אמרן חנון או מהווב אני הרוי
 וזה שבועה. Qvod ita vertimus: *Omnis, qui responderit Amen, post-*
quam adjuratus est, habetur, ac si ipse juramentum protulisset ex ore suo. Et
idem est, sive quis dicat Amen, sive dicat aliam vocem, cuius sensus cum vo-
ce Amen coincidit; ita, ut dicat; Etiam, aut: Obligatus sum; hoc enim ha-
betur pro juramento. Ut adeo parilis sit ratio juramenti adjuratorum &
voti ab altero alteri impositi. Nam si aliquis alterum ad certum quoddam
Votum adstringere & obligare vellet, nihil amplius requirebatur, quam ut
hic responderet Amen. Quemadmodum idem habet Maimonides, (47)
 אחר נורר מפי עצמו או שהריוו חבריו ואמר אמרן או דבר
 שעינינו בעניין אמרן. Unum idemque est, sive voveat aliquis quoddam

pro-

proprio ore, vel ad votum alter ipsum commoveat, (dum nempe alter votum recitat) si modo respondeat ad hoc, Amen. Exemplum juramenti adjuratorum per unicam vocem יְהוָה præstiti habemus in foemina adultera, (48) qvemadmodum id etiam adduxit Maimonides in loc. sup. num. 41. alleg. Idem juramentum deprehendimus in Filiis Israelis, a Levitis adjuratis, (49) ubi ad minimum decies hæc jurandi formula occurrit.

(41) l. c. c. XI. §. 15. seqq. (42) ex Num. XVI. 26. (43) de Synedr. L. II. c. XI. §. 7. (44) l. c. c. III. Misch. II. (45) hic latinitate donavit Sex tractatus Talmudicos בְּרוּתֹת de benedictionibus, זְבֻחִיּוֹת de sacrificiis, de excisione animalium, נְדָרִיּוֹת de juramentis, נְזֵיר de Nasirao, שְׁבֻעֹות de Votis, Argent. 1663. 4. (46) l. c. c. II. §. 4. (47) Libr. הַפְלָאָה de separationib. tr., נְדָרִים de Votis. Pereck. 2. (48) Num. V. 22. (49) Deut. XXVII. 15 - finem.

§. 5. Hæc si æqve considerantur, usu sat egregio haut distitui, lubenter confiteri necessum habebimus. Facile enim exinde patet, qvid de usitatissima voce meritissimi Salvatoris nostri J. C. Ἐπίκου sit sentiendum, an pro juramento habenda sit, nec ne? Variæ eqvidem de hac voce Philologorum occurunt sententiae, & quidam pro affirmativa, quidam e contra pro negativa pugnant. Affirmativam sententiam amplectuntur Sam. Petitus, (50) Lud. de Dieu; (51) Et forte ad horum classem etiam referendi sunt Calovius (52) & Dinckelius. (53) Sed his jam dudum responsum est a B. Dno. D. Pfeiffero, Philologo pariter ac Theologo, dum viveret, consumatissimo. (54) Negativa placet Nic. Füllere, (55) qvi pluribus probare conatur, Vocem Ἐπίκου haut unquam esse jurisjurandi formulam; sed & hujus sententia erudite inquisita atqve rejecta est a celeberrimo illo Polybystore Job. Christoph. Wagenseilio. (56) Arridet itaqve sententia laudati Pfeifferi, non tam in Scriptura, qvam monumentis veterum Rabbinorum optime fundata; si nempe, præcedat adjuratio, habetur pro juramento, sin minus, negatur. Qvamqvm itaqve τὸ ἐπίκου Christi ratio ne certitudinis & veritatis æqvipolleat juramento, juramentum tamen formaliter conceptum esse, non putamus, neqve tamen nudam affirmacionem esse censemus. Ablegamus Lectorem ad ipsum Pfeifferum l. c. ubi argumenta ejusdem pluribus videbit, Authoresqve omni copia citatos inveniet.

(50) Lett. Var. c. XVII. (51) ad Matth. V, 28. (52) Bibl. Illustr. Tom. III. p. 186. ubi Lud. de Dieu sententiam hisce verbis adducit: Placent, quæ Lud. de Dieu de hac voce habet &c. (53) in Oratione de Ling. Hebr. n. 4. ubi per certam Kabbalæ speciem בָּנְטוּךְ אֱלֹהִים dictam, ex voce יְהוָה Deus Rex fidelis. (54) In Dub. Vex. p. 947, edit. Lips. de an. 1699. (55) Lib. I. Miscell. Sacr. c. II. (56) in Sota p. 378.

§. 6, Suff-

§. 6. Sufficiant hæc paucissima de formulis adjuratorum. Sive
 ro qvis libere & absqve præcessa adjuratione juraret, tum juramentum vel
 ex ore judicis, vel qvoqve ipse recitabat, jurando vel per
 שם המזhor המינוי *nomen DEI proprium, aut per s. ejusdem cognomina.* Rem hanc
 & שבועת הרינוי *(57) ubi cum diversitatem* מילון מימון מילון מימון מילון מימון
 הנשבע אווחז ספר ostendere allaborat, inter alia sic scribit: **שבועת הסת**
 תורה בורוע והוא עופר ונשבע בשם או בכינוי בשבעה או
 באלה או מפני הרינוי זו היא שבועת הרינוי הרינוי שהשביעו
 בלבד נקיטת חוץ כירז ואם אחז הפלין בידי ואין צורך
 לוטול ספר תורה אלא הפלין בכפו חוץ הוא. אין בין שבועת הסת
 לשבועת הרינוי אלא נקיטת חוץ שאין הנשבע שבועת הסת
 אווחז ספר תורה אלא משכיעין אותו בשם או בכינוי בשבעה
 או באלה מפני או מפני בית דין כמו שבועת הרינוי וכבר נהנו
 הכל להיות ספר תורה ביד חזן הכנסת או שאר העס בערת
 שמשביעין שבועת הסת כרי לאיס עלון i. e. *Jurans coram
 judicio brachio suo tenet librum legis, stat, & jurat per nomen DEI essen-
 tiale, aut per cognomen, idque aut simplici juramento, aut addita simul
 execratione, item ex ore proprio, aut ex ore Judicum. Et hoc vocatur ju-
 ramentum Judicum. Ille vero, quem invitum adjurant judices, non ap-
 prehendit rem pretiosam manu sua. Si alter teneat Phylacteria manu sua,
 non amplius requiritur, ut afferatur liber legis, sed Phylacteria, quæ in
 manu sua, ipsi sunt loco rei pretiosæ. Non itaque aliud discrimen est in-
 ter juramentum, dictum impositionis & Judicum, nisi respectu apprehen-
 sionis rei desiderabilis. Nimirum qui jurat juramentum impositionis, non
 tenet manu sua librum legis, sed adjurant tantum eundem per nomen DEI
 proprium, aut per cognomen, idque aut simplici juramento, ant addita si-
 mul execratione, item ex ore proprio, aut ex ore Synedrii, quemadmodum
 etiam in juramento Judicum rem se babere videmus. Jam dudum tamen omni-
 bus in usu fuit, ad minimum etiam (cum juramentum impositionis præstatut)
 librum legis debere esse in manu ministri illius Concilii, aut in manu reli-
 qui adstantis populi, ut nim. juranti per hoc ipsum eo magis terror incu-
 riatur. Brevius & clarius paulo infra idem Maimonides differit, (38) do-
 האריט באלה וישראל ובמי שפטו רחים
 וכי שמו חנון שאינו חייב זה כלום וכן אמר הרי הוא
 אדור*

אָרוֹר לְהַ אָוֶ לְמִ שְׁמֹו רְחוּם אָס יְשֵׁ לְזָה בְּלָם אֲצָלָ
Qvod ex Versione MAGNIE. DNI DASSOVII, (59) Phileologi plane incom-
parabilis, cuius favorem Wittebergae quondam in nos collatum merito adhuc
deprædicamus; ita reddendum: Ecce ego juro per Jehovah DEUM Israelis,
aut per illum, qui vocatur gratus, (κατ' ἔχοχην) vel per illum, qui vo-
catur misericors, (infinite) me non esse illius rei reum. Sic quod, si ipse re-
citaret execrationem, dicebat, sit hic maledictus Jehovah, & maledictus illi,
qui vocatur gratus, si de illo aliquid habet in potestate sua. Ex quibus
locis constat, ordinarie Judæos jurasse per nomen DEI esse entiale יהוה, aut
eiusdem aliquod cognomen, addita interdum execratione, interdum omessa,
quod jam pluribus exemplis ex S. Codice ulterius erit declarandum.

(57) l. c. c. XI. §. 2. seqq. (58) ibid. §. 8. (59) in Colleg. MSC. Antiquar. perissimum in
Maimonid. habitu Witteb. A.D. 1698.

בשׁ §. 7. Communiter atque ordinarie Judæi olim jurabant בְּשָׁבָע הַמַּיּוֹחֵד per nomen esse entiale DEI יהוה. Qvod haut obscure colligere
est, ex crebrius occurrente phrasí, qva aliquis dicitur השׁבע jurasse
per Dominum, uti hanc invenimus, de Saule, (60) Davide, (61) Salomone,
(62) aliisque. Circa quam tamen phrasilogiam duo sunt notanda, (I.)
interdum per eandem non tantum nudum aliquod iuramentum, sed & to-
tum simul cultum divinum indigitari, ut in illo Psalmista, (63)
וַיָּחַלְלַ כָּל הנשבע בּוֹ כי יָסַכֵּר בְּיַדְךָ שָׁקָר Gloriabitur omnis jurans per eum,
obturabitur autem os loquentium mendacium, ubi idem est ac
DEum rite colens, ut recte observat Flacius, (64) Geierus. (65) Sicuti e-
contra, jurare per DEos alienos, s. per idola, est eadem pro Diis agnoscere
& venerari, ut in illo Amosi. (66) (67) הנשבע באשמת שמרון ואמרו חי אלהיך דן וחי דרד בארשבע ונפלו ולא יקומו עוד
per reatum Samariae; Dicuntque, per vitam DEI tui, o Dan, & per vitam
viae Berscheba; Sic cadent, nec resurgent amplius. (II.) Hanc Phrasin
השׁבע in sensu modo explicato sumptam, ferme coincidere cum altera, jurare DEO, ubi verbum construitur cum ה, uti occurrit, (67)
הנשבעים ליהוה הנשבעים במלכּ, ubi Junius & Tremellius, (68)
ad verbum non accurate vertunt; jurantes per Jehovam, sed rectius: Jurant
tes Jehovah, ita ut sensus sit juxta Job. Tarnovium, (69) excindi debere,
qui incurvantes se, jurant Jehovah, i. e. DEO se addicunt, veraque ejus re-
ligioni se consecrant, & tamen simul jurant per Melechum.

(60) I. Reg. XXIX. 10. (61) I. Reg. I. 17. I. Sam. XXIV. 22. sive, ut de eodem dici-
tur. I. Sam. XX. 42. cum jurasse בְּשָׁם יהוה per nomen Domini, quæ eadem
B phra-

phrasis occurrit iterum de Iudeis immorigeris Esa. XLVIII.1. (62) i. Reg. II. 23.
(63) Psalm. LXIII.12, (64) in Clav. Scripturae S. p. 495. edit. Lips. de Ao. 1695. (65)
in Comment. ad Psalm. b. l. ubi tamen male tanquam locum parallelum, ad-
ducit Esa. XIX. 18. cum ibi verbum jurare non construatur cum כ, sed cum
ל, de qua phrasim postea. (66) c. VIII. 14. conf. interpretes ad b. l. (67) Zeph. I. 5. addi possunt 2. Chron. XV. 14, Esa. XIX. 18. (68) in Versione ad b. l. (69)
in Comment. ad Prophet. minor, ad b. l.

§. 8. Huic essentiali nomini divino interdum adjungebant aliquam periphrasticam DEI descriptionem, plerumque ab attributis ejus desumptam. Sic jurarunt per vitam DEI, h. m. הַיְהוּה קָדוֹם וְרוּחַ קָדוֹם, (70) cum qua formula ferme coincidit, juramentum Filiis DEI, cum jurasse legitur בְּחֵי הָעוֹלָם per viventem in eternum. (71) Jurarunt pariter per Majestatem atque omnipotentiam DEI, sic Abrahamus adjurat servum suum, בְּיוֹהָה אֱלֹהֵי הַשְׁמִים וְאֱלֹהֵי הָאָרֶץ (72) per Dominum DEum caelorum & Deum terrae; & Zedeckias: חַי יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה לְנוּ אֶת־זֶה: (73) quam vere vivit Dominus, qui animam nostram fecit. Item per bonitatem DEI; sic David, חַי נֶפֶשׁ מֶלֶךְ, (74) Sic etiam crebrius aliqui hac formula jurantes introducuntur per DEUM, Dominum Israelis. (75) Per veritatem & omniscienciam ejus; Sic Apostolus Paulus DEum tanquam testem veracem allegat, dicens: Μάρτυς γάρ μας ἐστίν οὐ Θεός, ὁ λατρεύων τῷ πνεύμα-
τι μας (76) Testis meus DEUS est, quem colo Spiritu meo, item: οὐ Θεός
καὶ πατήρ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἡγεμὼν χριστὸς θεός, οὐ ὁν εὐλογητός εἰς τὸν
ἄιώνας, οὐ ποτὲ ψεύδομαι. DEus & Pater Domini nostri J. C. qui est lau-
dandus in Seculi, novit, quod non mentiar. (77) Et alio in loco, id est con-
tra τὸν Θεόν, οὐ ποτὲ ψεύδομαι. Ecce, coram DEO, non mentior. (78) Per-
tinet huc quoque juramentum Jacobi, de quo dicitur: (79) וַיַּשְׁבַּע יַעֲקֹב (79) וְקִיּוּמֵי יַעֲקֹב בְּדַרְחוֹלֵל, בְּפֶחר אָבִיו יִצְחָק
quod Targum Onkelos reddit: לִירֵה אָבוֹהוּ יִצְחָק, LXX. Interpretes: καὶ ἀμοσεὺς Ιακώβ κατὰ τὸν
φόβον τοῦ πατέρος αὐτοῦ Ιωάννη. Lutherus: Und Jacob schwur ihm bei
der Furcht seines Vaters Isaac.

(70) 1. Sam. XIX. 6. XX. 3. 1. Reg. XLIX. 10. Fer. IV. 2. Ec. (71) Dan. XIII. 7. de
quo loco vid. Lipmanni Nizachon, §. 335. & Lib. Cosri per Buxtorfium editus p.
274. it. Voist in Theol. Jud. p. 268. (72) Gen. XXIV. 3. (73) Fer. XXXVIII. 16.
(74) 1. Reg. I. 19. & 2. Sam. IV. 29. (75) Joh. IX. 19. 1. Reg. I. 30. seq. (76) Rom.
I. 9. (77) 2. Cor. XI. 31. (78) Gal. I. 20. (79) Gen. XXXI. 53.

§. 9.

§. 9. Atqvi hunc jurandi modum non tantummodo ipse DEus il-
 lis præceperat, ut supra probatum fuit, unde etiam vocatur שבועת יהוה
 juramentum Domini, (80) item שבועת אלhim juramentum DEI, (81)
 sed & suo exemplo stabiliverat, qvippe qvi in sacris sæpius per semet ipsum,
 aut per attributa jurasse invenitur; uti optime observat Apostolus, (82) ra-
 tionem simul addens: ἐπεὶ καὶ ὁ δεύτερος ἔχει μέγιστον ὀμόσαι, ἔμοσε καὶ
 ἰαυτός, cum non posset per quemquam majorem jurare, juravit per semet-
 ipsum. Nam mox jurat per vitam suam, חי אני, quam vero vivo ego.
 (83) (Circa quam formulam juramenti divini merito annotamus cum Wagenseilio (84) intolerandam Judæorum impietatem, qvi DEum communiter
 per vitam creaturarum, hominum aut Angelorum jurantem introducunt.
 Inter infinita loca duo tantummodo adducimus; alterum ex Schemoth
 Rabba, (85) ubi DEus Mosen ita alloquitur: אני באתי להראות לך פנים
 וחלקה לי כבוד והסתורה חירות שאחתה עתיד לעשות אצלי בהר
 ארבעים יום וארבעים לילה. h. e. Ego veni, ut ostenderem tibi vul-
 tum meum, tu vero bonorem mibi detulisti abscondendo vultum tuum,
 ITA VIVIS, futurum est, ut tecum in monte adiutorius sis quadraginta
 dies noctesque totidem. Alter exstat in Tanchuma, (86) ubi Angelis ita
 jurat: חייכם ערבי עליו רם של ערלוות מטור ולבונת. i. e. ITA
 VIVITIS, suavior est mibi iste præputiorum sanguis myrrha thureqz.) Mox
 בימינו, per animam suam, (87) quod alibi redditur, per semet ipsum;
 (88) mox per בקדשו, per sanctitatem suam, (89) item per dextram
 suam, (90) per veritatem suam, (91) per nomen suum magnum, (92) per
 בשמי הגרול (93) per excellitatem Jacobi; (94) per
 iram suam. Psalm. XCV. ii. Cum itaque DEum per semet ipsum, aut per
 attributa sua jurantem viderunt, in hoc ipso exemplum DEI secuti fuerunt.
 Unde etiam hic jurandi modus ab ipsis illorum Doctoribus injunctus atque
 mandatus est. Præter loca supra §. 6. notata, adducimus Mosen Kotzen-
 sem; (94) מצתות עשה שישבע טרי שנחוחיב שבועת בבית דין בשם (94)
 h. e. præceptum affirmativum est, ut omnis, qui jure debet in judicio, ju-
 ret per nomen DEI essentiale, scilicet per ipsum DEum. Et Maimonidem, (95)
 ואסור להשכע ברابر אחר אלא שמו וכל המשתף ברابر אחר
 שם הקביה בשבועה נזקן מין העולם שאין שם nisi שראו
 לחלק לו כבוד שנשביען בשם אלא אחר ברוך הוא.
 Prohibitum est, jurare per rem aliam, quam per nomen DEI, Et omnis, qui
 adjungit in juramento nomini DEI benedicti rem aliam, extirpandus est ex

boc mundo, quia non datur nomen, quod aptum sit, illi tribuere hunc honorem, ut per illud juremus, nisi per hocce unicum nomen DEI benedictum.

(80) 2. Sam. XXI. 7. 2. Reg. II. 43. (81) Eccles. VIII. 2. (82) Hebr. VI. 13. (83) Num. XIII. 21. 28. XXXI. 27. Esa. XLIX. 18. Fer. XXII. 42. Ezech. V. 2. Eg. (84) Sora p. 208. (85) Seft. III. (86) fol 9. col. 4. (87) Fer. LI. 14. Amos VI. 8. (88) Fer. XLIX. 13. Es. XLV. 23. (89) Amos IV. 2. Psal XCVII. 50. qvæ loca, nescio quomodo explicare possis per cœlum, uti fecerunt Kimchi ו Aben Ezra, ad locum priorem, citante Drusio Annot. in Matth. V. (90) Es. LXII. 8. (91) Psalm. LXXXIX. 50. (92) Fer. XLIV. 26. (93) Amos VIII. 7. Hoc nomine insignitur Hierosolyma Psalm. XLVII. sed h. l. ipsum DEum denotare, contextus docet. Aliter plane reddunt Richelius, Carenensis, Lyranus, aliquæ, dum vertunt: *Jurat Deus contra superbiam Jacob*, teste Franc. Luca Brugensi in Notationib. in S. Biblia ad h. l. qvæ habentur Tom. VII. Critic. Bibliorum p. 915, seq. Sed hæc translatio constructioni Hebrææ plane contrariatur. Vid. Tarnov. Comment. in Proph. Minor. p. 695. (94) Præcept. Affirmat, 123. quod & repetit Maimonides, tr. Scheb. c. XII, §. 1. seq. (95) I. c. c. XI. §. 1.

S. 10. Ast cum deinceps nominis hujus pronunciatio partim ex superstitione, partim ex aliis causis intermissa fuit, (96) loco ejus adhiberunt s. cognomina divina, qvalia sunt שְׁרֵי חֶנְוֹן cognomina divina, qvalia sunt omnipotens, gratus, misericors, אָמַרְכָּא longanimis, longe beneficus &c. de qvibus prolixè videatur Maimon. in More Nebbuchim. (97) Idem enim docent esse, sive aliquis jurat per nomen DEI proprium, sive per cognomen aliquod. Qvod iterum probamus ex Maimonide: (97) *אחר חשבע או שהшибיעו אחר בשם המוחה או לאחר פין הבינוין בגון שנשבע בפי שמו רחום ובמי שמו ארך אפים ובירוצא כהן בבל לשון הרי זו שבועה גמורה* h. e. Unum idemque est, juret, sive adjuretur aliquis, vel per nomen DEI proprium, aut per aliquod ex cognominibus ejus, item ut juret per illum, cuius nomen est misericors, aut per eum, cuius nomen est longanimis, aut per aliud nomen cum bisce conveniens; Ecce, hoc perfectum est juramentum.

(96) De intermissa pronunciatione nominis יהוה præ reliqvis multis vide Buxtorfium in Dissertationib. Philol. Theologicis Diff. V. quæ est de nominibus DEI Hebraicis p. 259. seq. edit. Basil. A. 1662. & Reineccium in Diff. de hac voce Lipsie habitis. (97) Part. I. c. LIX. ו LXI. (98) Tr. Scheb. c. II. §. 4.

S. 11. Adductæ hæ juramentorum formulæ omnes pro legitimis sunt habitæ, nec tantum illæ, verum etiam & aliæ, qvemadmodum hoc iterum observare licet ex summo Hebræorum Magistro, Rambam abbreviate dicto; nimirum si quis bis dixerit: Non, Non, Ita, Ita, animo tantum jurandi, pro jurante censebatur, imprimis si adjiciebat nomen vel cogno-

ולא שבועה בלבד Sic enim laudatus Author: (99) אלא כל כינוי שבועה כשבועה וכל האומר לאו לאו שני פעמים דרך שבועה או הן הן והזכיר שם או הינוי הרוי זה כהנשבע אמר איסר לה או למי ששמו חנון שאעשה או שלטה עשרה חיואנַׂ ווהוציאו בלשון שבועה הרוי הוא כשבועה

h. e. Nec hoc tantum juramentum est, verum omne Synonymum Juramenti habetur pro juramento, & omnis, quidicit: Non, Non, duabus vibus, animo jurandi, aut: Ita, Ita, aut mentionem facit nominis DEI aut cognominis; Ecce, hoc idem est, acsi jurasset. Qui dicit, prohibitum hoc sit DEO, aut illi, cuius nomen benignus, ut faciam, aut ne faciam hoc, vel ne faciam hoc vel illud, si jumenti loco protulerit, hoc quoque pro jumento censetur. Ex qvibus facile explicare poteris dictum Matthaei (100) *‘Ετω δὲ ὁ γένεθλιος μῶν, ναι, ναι, οὐ, οὐ, τότε πείματος τότε περιπολῆς.* Ubi Christus concedit qvidem Pharisæis dicere: Ita, Ita, Non, Non, sed prohibet qvicqvam addere, subintellige, de nominibus s. cognominibus divinis, alias enim & hunc ipsum sermonem juramenti formam induere. Vid. pluribus Sam. Petium, (101) Lud. Capellum (102) Job Lightfootum, (103) aliosqve Commentatores.

(99) loc. cit. c. II. §. 6. 7. (100) c. V. 37. (101) Var. Lett. c. XVI. (102) in spicilegio p. 141, qvod annexum est observationibus in N.T. Jac. Capelli, editumque Amstelod. 1657. (103) Hor. Talm. ad h. l.

§. 12. Hisce juramentorum formulis interdum execrationem addebant, ut §. 6. ex Maimonide annotavimus, eamqve vel explicitam atqve apertam, vel implicitam & subintelleqtam, cuius rei exempla in scriptura passim invenies. Addita explicita execratione jurarunt Judæi, qvorum mentio fit Jud. XXI. 18. ubi Seniores populi Judaici in causa matrimonii Benjamitarum provocant ad juramentum majorum, h. m. *וְאֶחָנוּ לֵאמֹר*

nocil letat *לְחִסְמָה נְשִׁים מִכְנֹתֵינוּ כִּי נִשְׁבָעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַפְתָּת* h. e. nos non possumus dare illis uxores de filiabus nostris, qvia jurarunt filii Israels, dicendo: *Maledictus, dans uxorem Benjamini.* Idem observabis in juramento exploratorum Terræ Sanctæ, meretrici Rachab præstito. Hæc enim cum juramentum ab illis urgeret, qvod facturi essent misericordiam cum domo patris sui, qvemadmodum ipsa fecerit cum illis, respondent exploratores: *נִפְשְׁרָנוּ הַחֲתִיכָם* (104) *לְטוֹרָם אָם לֹא תָגִידוּ אֶת דְּכְרָנוּ וְהִיא בְּתָרָה יְהוָה לְנוּ אֶת*

הארץ

הארץ ועשינו ערך חכם ואטרת *Anima nostra erit loco vestrum ad moriendum, si non indicaveritis negotium nostrum hoc, quod futurum sit, ut, quando dederit Jehovah nobis terram, faciamus tecum misericordiam et veritatem.* Hac execratione in juramentis suis etiam usi fuerunt David, (106) Petrus (107). Et in hujusmodi execrationibus interdum quoque provocarunt ad exemplum Sotæ, h. m. si fallo, tunc idem mibi eveniat, quod mulieri N. evenit, ut ex Rabboth & Raschi probat Wagenseil. (108) Interdum autem execratio per Aposiopesin omissa est, & subintelligi debet, imprimis ubi invenitur conjunctio conditionalis **אִם**. Ex infinitis exemplis unicum tantum adduco, nam juramentum Abrahami, quod depositum coram Rege Sodomæ, & in fonte inter alia ita sonat: (109)

אִם מְחוּט

וְעַד שָׁרוֹר נָעֵל וְאֶמְאַקֵּח מִכֶּל אֲשֶׁר לְךָ וְעַד שָׁרוֹר נָעֵל וְאֶמְאַקֵּח מִכֶּל אֲשֶׁר לְךָ si a filo usque ad corrigiam calcei; si (inquam, quicquam) accepero de omnibus, que tua sunt; ubi per Ellipsin altera orationis pars omissa est, & ita suppleri debet: tum DEUS mihi hoc vel illud faciat. Vid. de hac omissione per particulam **אִם** insinuata pluribus Flacium, (110) Glassium, (111) Polum. (112) Nec insolens Judæis fuit, loco execrationis optationem aliquam addere, imprimis hanc: **אָרָאָה בְּנַחֲטָרָה** ita videam consolationem! uti videntur in Massecheth Chagiga, (113) & Maccoth, (114) ubi per intelligunt Messiam vel dies Messiae, quemadmodum ille jam Lucæ Evangeliste dicitur **הַנְּחַתָּה יִשְׂרָאֵל παρούσης οὐσίας**, solarium Israel, (115) observante hoc eruditissime pro more suo Job. Grischmuht. (116)

(104) Joh. II. 14. (105) 2. Sam. III. 35. (106) 1. Reg. II. 23. (107) Matth. XXVI. 47.

(108) Sot. p. 381. (109) Gen. XXIV, 23. (110) Clav. Script. p. 496 pt. I. (111)

Grammatt. Sacr. p. 595. Rhetor. Sacr. p. 559. (112) in Synops. Critic. Vol. I. p. 143.

et 1331. Vol. V. p. 1160, aliosque. (113) fol. 16. (114) fol. 5. (115) c. II. 25. (116)

Diss. de Messia Rege Sionis Jen. 1678. habita e. II. §. 17.

וכשנចטרך §. 13. Quemadmodam itaque Judæi in judicio **רְבִיבָה לְקִיּוֹת** דבר ו**מְצֻורָה עֲשָׂה הַיִשְׁעָה שְׁצֹנוֹ** בשתו **כְּשַׁנְצָרָךְ לְקִיּוֹת** דבר **Præceptum affirmativum est**, quod jubet nos jurare per nomen DEI, quando necessum est, aliquam rem confirmare. Ita e contra in vulgari sermone, familiaribus confabulationibus & pollicitationibus imprimis tempore Christi assueti fuerunt, oscitanter & temere JURAMENTA PER CREATURAS committere. Quem depravatum illorum morem optime taxat Christus Matth. V. 32. sq.

Page 17

πάλιν ἡκόσατε, ὅπερρέθη τοῖς ἀρχαίοις, οὐκ Πτοομένοις. Ἀποδώσεις δὲ τῷ Κυρίῳ τὸς ὄρκου σὺ. Εγὼ δὲ λέγω υμῖν, Μὴ ὀμόσσετολως. μήπε τῷ θεῷ χρειάσθω, ὅπερ θεόντως εἰς τὸ θεόντως. Μήπε τῇ γῇ, ὅπε τοστόδιον εἰς τῶν ποδῶν αἴτος, μήπε τοῖς Ιεροσόλεμα, ὅπε πόλις εἰς τζ μεγάλης βασιλέως. Μήπε τῇ κεφαλῇ σὺ ὀμόσσεις, ὅπε τοστόδιον μίαν τείχα λευκὴν ἢ μέλαιναν ποιήσεις. Anteqvam autem ad speciales horum juramentorum formulas descendamus, in genere quædam sequente paragrapgo de juramentis Judæorum per creaturas observaturi sumus.

(117) *Præcept. Affirm. CXXIII.*

§. 14. Unde hunc jurandi modum addidicerunt, indagatione quædam vix indiget. Nam quemadmodum multa alia Gentilibus debent, ita quoque & hæc juramenta. Qvomodo enim Græci per creaturas jurarunt, docet Philip. Pfeifferus. (118) De Romanis vero vide Brissonium, (119) & Dilherum. (120) Qvod obligationem horum juramentorum attinet, ad unum ferme omnes concedunt, ea non ita hominem obligare, ut non possit non jurata servare, aut si pejuraverit, perjurii poenam necessario pati debeat. Hinc enim juramenta ejusmodi vix pro talibus agnoscunt. Ita evim *Autor noster* (121) טי שְׁנַשְׁבָּע בְּשִׁמְךָ וּבְאֶרֶץ וּבְשֵׁם (122) וּבְיוֹצָא בְּהַנְּזָבָדָה אֲלָא לְמַי שְׁבָרָא אֵין זֶה שְׁבּוּעָה וּכְן הַנְּשָׁבָע בְּנְכִיאָה מִן הַנְּכִיאָה אוּ בְּכַתְבַּמְכַתְּבֵי הַקְרָשׁ אַעֲטָה שְׁאֵין בְּוֹנְחָו אֲלָא לְטַי שְׁלָר נְכִיא זֶה אוּ לְמַי שְׁצָוָרָה בְּכַתְבַּמְכַתְּבֵי אַנְיָה עַלְיכָם סְצֻוָּה אַנְיָה (123) מִסְכָּנָה זֶה אֵין זֶה שְׁבּוּעָה עַלְיכָם אָסְרָכָם אַנְיָה עַלְיכָם הָרִי אַלְוִי חַיְבָן בְּשִׁמְךָ וּבְאֶרֶץ הָרִי אַלְוִי פְטוּרִין בְּאַלְפָ רְלָת בְּיָדָה בְּצָבָאות בְּחַנּוֹן וּרְחוֹם בָּאַרְך אֲפִים בְּרַב חָסֵר וּבְכָל הַכְּנוּז הָרִי אַלְיָבִין וּכְן Illud me cruciat Solymis qvod natua in ipsis
Pædicas puerum, verpe poeta, meum.
Ecce negas, jurasque mihi PER TEMPLA TONANTIS;
Non credo, jura verpe, PER ANCHIALUM.

Ubi

Ubi se non credere ait Marcialis, si per creatum aliquod, ut per Templum, Judæus ipsi juret, quippe optime sciens, tale juramentum illum non obligare, sed petit, ut juraret per Anchialum, per quem solum verum DEUM a Gentili hoc intelligi, ab eruditis jam dudum evictum est; quamvis in modo hoc nomen explicandi quam maxime varient. Vid. sat egregie de hisce versibus *Martialis*, eorumdemque varia explicatione differentem *Seldenum tr. de Successionibus.* (124) Non tamen absolute de omnibus ejusmodi formulis Judæi hoc affirmare voluerunt, sed ex ipsis juramentis per creaturas factis quædam selegerunt, quæ pro obligatoriis habita ab illis sunt, ut hoc patet ex *Matth. XXIII. 16. seqq.* Docuerunt enim ὅς ἀνθρώποι τῷ ναῷ, οὐδέν εἶται. ὃς δὲ ἀνθρώποι τῷ πάντῃ χρυσῷ τῷ ναῷ οὐ φέύλει. Καὶ ὃς εἶται ὄμόση τῷ θυσιαρχῷ, οὐδέν εἶται, ὃς δὲ ἀνθρώποι τῷ δώρῳ τῷ ἐπάνω αὐτῷ, οὐ φέύλει. Interim tamen talia juramenta pro illicitis ab ipsis haberri, probamus iterum ex *Maimonide,* (125) **אַעֲפָ שָׁאוֹן אֶלְוֹ שְׁבֻועָת מַאיִםִין עַלְוָה וּמַלְפְּרִין** את העם שלא ינהגו קלות ראש בכך מראין בעיניהין שזה שבואה

*Etiam si ille formule non habeantur pro juramentis (cum jurant per cælum, Terram, solem, Prophetam &c.) absterrent tamen ab illis populum, illum que docent, ne affueiant, floccipendere caput suum hac in re, adeoque coram oculis illorum demonstrant, hac aliquo modo pro juramentis accipi posse, & alibi: (126) טובה גרוולה היא שלא ישבע כלל. Eundem in finem *Lud. Cappellus* (127) quoque adducit R. Jonab, in libro suo *Timoris ita scribentem:* **וְלֹא יִשְׁבַּע כָּלֵל** non jurabit omnino, ne quidem per agnominas DEI, neque per proprietates ejus, neque per opera ejus, ut sunt cælum & Angeli, ejus ministri gloriosi, sic etiam non jurabit per legem, neque **בְּאֶתְתָּה** per veritatem, quia Deus vocatur veritas. Dictum enim est: Et Dominus Deus veritas. Quæ loca omnia loquuntur non de juramentis ob res graviores publico in judicio peractis, sed de illis, quæ in communi vita per creaturas passim committi solent, adeoque ea esse licita negant.*

(113) In *Antiquit. Grec.* p. 128. (119) de *Formul. Rom. lib. VIII.* (120) *Disp. Acad. T. I. p. 187.* (121) *I. c. c. XII.* (122) *Massech. Schebb. c. XIV. misch. 13.* (123) *Lib. IX. Epigr. 95.* (124) statim in *prolegom.* hic tractatus simul cum uxore Hebreæ editus est Francof. ad Od. A. 1695. Præ omnibus explicationibus vocis Anchiali placet illa, quando deducitur ex *Exodus 17:15* i. e. Non: Vivit Deus excelsus, (125) loc. sup. cit. (126) *I. c. §. 12.* (127) in *spicilegio ad Matth. V. 34.* §. 15. Ut

§. 15. Ut qvoqve jam de singulis, iisqve usitatiōribus p̄r c̄reaturās
 juramentis qvædam annotemus, ante omnia observamus ea, qvorum
 mentio a Christo injicitur Matth. V. 34. & XXIII. 22. Inter hæc primum
 sibi vindicat locum formula juramenti, qva jurarunt בְּשָׁמֵי נָאָתֶךָ יְהוָה per Cælum. Hæc apud Judæos fuit usitatissima, ut ex locis supra
 passim allegatis patet. Sic pariter eandem invenimus in Medrasch Kohē-
 leth, (128) חַשְׁמִים הַזְכָרָתַנִי (129). Per cælum, in memoriam hoc revo-
 casti mihi. Item in Berachoth, (130) כִּן הַוָּתָן Per cælum,
 res ita est. Hoc in juramento p̄eentes sibi viderunt non tantum Gen-
 tiles, uti plurimis exemplis probat Erasm. Schmidius; (131) Sed procul du-
 bio qvoqve decepti fuerunt ex falsa interpretatione loci illius Amos IV. 2.
 quem Aben Esra & Kimchi exponunt de Cælo, uti jam supra §. 9. indica-
 vimus; itemqve ex pravo intellectu ritus illius, qvo jurantes manum ad
 cœlum elevabant, uti videre est Gen. XIV. 22. Deut. XXXII. 40. Qvod autem
 Judæos hoc in passu excusare allaboret Petr. Cunaeus, (132) acsi impro-
 prie & metonymice per cœlum Dominum cœli, i. e. ipsum DEUM
 intelligerent, labor plane frustraneus est, ut jam ante nos annota-
 vit acutissimus Dilherus l. c. Non qvidem negamus, per vocem שמי-
 aliqando apud Hebræos intelligi ipsum DEum; est enim hoc vocabulum
 aliqod ex illis decem, qvibus Hebræi in denominando DEO utuntur,
 (133) qvodqve non tantum hoc sensu in scriptis Rabbinorum occurrit, e.
 g. in Pircke Abbotb (134) כל כניסה שהיא לשם שמים סופה לחקיימ-
 ו רבבי אלעזר בן שמואע אומר יהי כבוד תלמיד חביב عليك כשליך
 וכבוד חבירך כסוריה רבר ומורה רבר כמוריה שמי-

Qvæ loca ita vertit M. Georg. Frid. Lebmannus: (135) Die Versamm-
 lung / so zu Gottes Ehren angestellet ist / bestehet / die aber Gottes
 Ehre nicht sucht / bestehet nicht. Et posteriorem: Rabbi Eleasar der Sohn
 Schamua spricht: Die Ehre deines Schülers sol dir so lieb seyn / als
 die Deine: Die Ehre deines Nachstens soll dir sein als die Furcht
 deines Lehrmeisters: und die Furcht deines Lehrmeisters als die
 Furcht Gottes. Alia loca vid. ap. Buxtorfium. (136) Verum etiam
 in scriptura N. T. sumitur pro DEO, ut in illo qvæsito Christi: (137) Ba-
 ptismus Johannis unde fuit, e cælo ne, an ex hominibus? Sic de Filio de-
 perdito legimus, (138) qvod tandem rediens ad Patrem suum dixerit:

Pater peccavi in cœlum & coram te. Interim tamen parum roboris exinde sententiae Cunei accedet, major nobis est hoc in loco authoritas ipsius Christi, qui expresse cœlum proprie dictum intelligit, cum rationem prohibiti hujus juramenti hanc det, quod cœlum sit Thronus DEI, quod non de ipso DEO, sed cœlo creato intelligi poterit.

(128) c. I. 8. (129) fol. 55, col. 2. (130) in eruditissimis notis in N.T. עַזְעִזָּה quidem ad Matth. V. (131) de Republ. Hebraor. Lib. III. c. 6. (132) qvæ sunt רְחֵמָנָא / הַשְׁמִינִי / הַכְּבָרֶת / הַגְּבוּרָה / הַשְׁבִּס / הַשְׁכִּינָה / מֶלֶךְ

prout eadem recenset Angelus Caninius Disquisit. in N.T. aliquot locos obscuriores c. II. qvæ habentur in Bibl. Critic. Tom. VII. (133) c. IV. num. II. (134) ibid. num. 12. (135) qui versionem Germanicam hujus tractatus una cum notis German. edidit. Lips. 1680. 8. (136) in Lex. Talmud. p. 2440. (137) Matth. XXI. 25. (138) Luc. XV. 18, 21.

§. 16. Hanc jurandi per cœlum formulam excipit alia, qvæ jurarunt בְּאַרְצָה וְבְּיַהֲןָה וְבְּאַרְצָה נֶאֱמָנָה per terram. Nec hic iterum opus habemus, ut ab usitata vocis significatione discedamus, qvæ hæc est, ut denotet totum terrarum orbem, cum habitabilem, tum eum, qui non est habitabilis, qvippe circa quem cœlum perpetuo rotatu currit. (139) Alia quidem acceptio hujus vocis invenitur apud Rabbinos, cum per ארץ in specie intelligunt Terram Sanctam, & contradistinguunt eam חוץ לארץ Regionibus Æthnicis, siue Regioni maris; (140) Sed cum vox ארץ in juramentis plane absolute absqve ulla oppositione ponatur, hanc significationem huc qvoqve non quadrare, qilibet videt. Judæos autem jam dicto modo jurare, ex locis supra citatis evidenter patet. (141)

(139) Unde etiam quidam hanc vocem derivant a רֹזֶר currere. Vid. Leigh. Crit. Sacr. V. T. p. 28. (140) hanc vocis רֹזֶר acceptiōnem annotavit diligens Hebraeorum scrutator Lightfootus in Hor. Talm. & quidem in Centuria Chorograph. Matthæo premissa p. 6. qvam tamen miror a Buxtorfio in Lex. Talm. Rabb. sub h. voce omissam esse. (141) nim. ex Maimon. Schebh. c. XII. §. 3. עַזְעִזָּה Talmud. Misch. Schebh. c. IV. Misch. 13.

§. 17. Jurarunt porro בְּרוּשָׁלַם ergo ερωσόλυμα per Jerusalēm, tanquam civitatem omnium pretiosissimam ipsisqve charissimam, qvam etiam alias magni faciunt. Sic nimirum apud illos antiqua Traditio est, eam ante conditum mundum exstructam esse; (142) Hinc qvoqve eam constituunt locum resurrectionis, ad quem omnium justorum corpora per cavernas subterraneas circumrotari debent, uti ex R. Chaja docet supra laudatus Dassovius. (143) Multas alias prærogatiwas hujus urbis præ reliquis jacenti Judæi, qvas ex Maimonide Hilchoth Beth Habbechira recenset Wagenseilius. (144) Imo plane Sanctam eam appellant in Siclis Sacris; (145) qvam

quam tunc temporis vulgarem denominationem quoque saepius in Scripturis S. invenimus. (146) Respectu igitur prætiositatis atque estimati, quo haec civitas Judæis quondam venit, per eam quoque jurarunt, uti videre est ex *Tosipha ad Nedarim*, (147) eodem modo, ut Romani olim per primariam Imperii Romani urbem, ipsam Romanam, jurarunt. (148)

(142) Vid. *Clariss. Thom. Bangii עט הקורן s. cælum Orientis Exercit.* I. qu. 1. p. 4. quod idem etiam de aliis rebus affirmant, in *Bereschith Rabba*, f. 3. col. 3. edit. *Francof.* & conf. *Joh. Henr. Maji Synops. Theolog. Judaica Loc. III. §. 4.* p. 61. (143) in *Diatrisbe de Resurrectione mortuorum*, c. VI. §. 2. p. 186. ubi quoque statim in seqventibus multis exponit, quid sit חתימת נילגורה. (144) in *Sota*, p. 900. (145) prout figuram harum ære expressit *Cass. Waserus*, lib. de *Antiqui Hebraorum nummis*, aliiq; plurimi. (146.) ut *Ez. XLVIII. 2. Dan. IX. 24. Matth. IV. 5. XXVII. 53. &c. conf. B. DNI. D. JOACH. LINDEMANNI*, *Præceptoris atque Patroni dum vivaret, astutissimi, jam cum mortuus est. nunquam obliviscendi, Dissertationem Inauguralem, de Sanctis cum Christo resurgentibus, hoc in loco habitam Anno 1695. Seet. I. §. 10.* (147) quod locus etiam annotatus a *Pfeiffero in Antiquit. Hebr.* c. 23. § 3. & *Lighthf. in Matth.* p. 281. (148) Vid. *Grotius in not. ad Matth. V. 35.*

§. 18. Ultima forma, cuius meminit Ccristus Matth. V. haec est, quod jurarint Judæi בראשה כה תְּהִיא פָּאֵלַיְהֹוּ, per caput proprium. Quid autem per caput intellexerunt, cuilibet patet, qui modo primis labiis Philologiam Hebraicam gustaverit. Constat enim, caput, ut primariam corporis humani partem, in quo quam maxime Spiritus vitalis sese exserit, interdum apud Hebreos idem notare quam vitam; (149) unde quoque Christus vocatur *caput Ecclesie*, (150) non solum ideo, quod sit Dominus & Gubernator Ecclesie, sed etiam imprimis, quod omnis vita, vigor ac omne bonum ex hoc capite in subjecta membra defluat, ut annotat *Flacius*. (151) Haud obscura juramenti hujus jam memorati indicia habes in *Codice Sanbedrin*, (152) ubi integra *Mischna* ita sonat: אמר לו נאמן עלי אביך נאמני עלי שלושה רועי בקר ר' מאיר אומר יכול לחזור בו ווחכמיים אמרו אומו יכול לחזור בו היתה חייב לחבירו שבואה ואמר לו רועה לי בחיי ראש ר' מאיר אומר יכול לחזור בו ווחכמיים אמרו אומו יכול לחזור בו

Quod Coccejus ita vertit: (153) Si quis dixerit, ego causam vel Patri meo vel etiam tuo detulero, fidens; immo etiam tribus bubulcis; R. Meir censet, eum retractare posse, negant sapientes. Si quis alteri teneatur juramentum præstare, isque ei sic dixerit: Vove (alii vertunt Jura) mihi per vitam

capitis tui ; R. Meir censet , cum posse retractare , negant sapientes . Conf . plurib . de hac jurandi formula Doctiss . Barthol . Majerus (154) .

(149) Vid . Psalm . LXXIV . 13 . Gen . III . 15 . Jos . II . 19 . 2 . Sam . I . 16 . Eccl . (150) Eph . I . 22 . IV . 15 . V . 23 . Col . II . 10 . (151) Clav . Script . pt . I . p . 103 . (152) cap . III . Misch . 2 . (153) in Comment . in Sanhedrin & Maccoth , ad h . l . (154) Lib . I . Philol . Sacr . p . 227 .

S . 19 . Qvod si porro considerare velimus reliqua juramenta , a Christo Matth . XXIII . 22 . seq . indicata , videmus , Judæos quoque jurasse **בְּרוּךְ** per **Templum** , quo jurandi modo admodum freqventer usi fuerunt , testante Juchasin , (155) ubi cum Rabbinorum quorundam , per templum jurantium , mentio injecta esset , subjicitur : **זהו מנהג ישראל** **ו** sic mos fuit in Israel . Jurarunt autem dupli formula , vel h . m . **היכל המעון הזה** vel alio **היכל המעון הזה** . De priori exemplum extat codice Kerithutb , (156) ubi Rabban Simeon Ben Gamalielis jurat , **אלין** **לְנֵה** **היללה עד וכור** per habitaculum hoc , non dormiam hac nocte , donec vaneant Turtures & columbarum pulli denario argenteo ; sic & in Kethuboth (157) quidam R . Zacharias ita jurans inducitur , **המעון הזה לְנֵה** **זהה יורה מהור וורי** per Templum hoc , non recessit manus mulieris a manu mea . Ubi tamen notandum , diversimode hanc ipsam formulam a Philologo - Hebræis explicari ; quidam enim ut Buxtorfius (158) & Lightfootus , (159) vertunt per **Templum** , quia nempe **Templum Hierosolymitanum** fuit Habitaculum DEI ; Alii reddunt Cœlum , ut Jac . Capellus ; (160) Adhuc alii explicant de ipso DEO , acsi Metonymica hic esset locutio , quia continens ponitur pro contento , quæ eadem quoque reperitur Psalm . XC . 1 . (161) & accommodant hic , qvod Hebræi DEum vocent **סְקוֹדָ** **locum** , qvod cuncta instar loci potentiae ac providentiae ambitu complectatur . Quæ de re vide , si lubet , Raym . Martini , (162) & Voisin . (163) Alii denique per illud intelligunt ipsam Hierosolymam , ut observavit Drusius , (164) qui tamen ipse hanc rem in dubio relinquit . Sed cum omnium freqventissime haec vox non tantum apud Talmudicos , (165) sed & scriptores sacros (166) Templum Hierosolymitanum significet , præter ea que ipsa Glossæ ad cit . locum **בְּבֵית חַמְקָרֶשׁ בָּתְרָא** , & qvidem ad haec verba **הַזָּה** annotet , **שְׁמַעַן** **בְּבֵית** **הַמְּעָן** per domum Sanctuarii jurat , non videmus , cur a prima formulæ hujus interpretatione recedere debeamus . De posteriori formula exemplum invenimus in tr . Kidduschin , (167) ubi R . Jochanan dicit : **חִכְלָה** **בִּידֵינוּ הִיא** Per **Templum** , in manibus nostris est haec res , in facultate nostra ,

stra, sed quid faciam? *Glossa*, מוקם של שבועה ביהול jumentum est per Templum DEI, prout illud excerptum Buxtorffus. (168)

(155) f. 56. 1. (156) fol. 8. 1. paria habentur f. 25. 1. (157) c. II. m. 9. it. in *Bava Batra* f. 166. col. 1. ut alia loca taceamus. (158) in L. T. p. 1586. (159) in Hor. Talm. in Matth. p. 230. (160) in Observ. in N. T. p. 7. (161) ubi Psalmista: אָרוֹנִי מְעוֹן אַתָּה הַיּוֹת לְנוּ בְּרוֹר וְרוֹת O DEUS, tu fuisti &c. eleganter Lutherus: HERR GOTT! du bist unser Zuflucht für und für Conf. Ps. LXXI. 1. XCII. 9. (162) in Pug. Fid. f. 433. 565. (163) in Theolog. Fid. p. 270. seq. (164) in not. ad Matth. V. (165) conf. Buxi, l. c. (166) vid. Psalm XXVI. 8. LXIX. 6. (167) fol. 7. 1. (168) L. T. p. 608.

§. 20. Seqvitur hoc juramentum aliud, cum nim. jurarunt בזחב המעוֹן תְּאַמְּרֵנִי תְּאַמְּרֵנִי per Aurum Templi, per quod tamen non intelligebant aurea templi vasa; candelabrum, mensam, &c. neque laminas aureas, quibus parietes Templi erant tecti, sed potius aurum in Corbanam oblatum. Vid. Polus. (169) Hoc posteriori modo quoque explicat haec verba *Auctor Operis Imperfecti*, (170) inqviens: *Iudei aurum, quo ipsi delectabantur, & dona, quibus ipsi pascebantur, sanctiera dicebant esse quam ipsum Templum, & altare, ut homines promptiores fierent ad dona offerenda, quam ad preces fundendas in Templo, & justicias faciendas.* Adeoque haec formula eadem ferme est, cum קרבן / de qua cum §. 22. dicetur, non opus est, huic hic ulterius inharrere.

(169) *Synops. Critic.* Vol. IV. p. 529. edit. min. (170) *Homilia XLIV*, vid. *Calov. Bibl. Illustr. ad h. l.*

§. 21. Accedit nova jurandi formula, peracta בזחב המעוֹן תְּאַמְּרֵנִי per altare. Hinc legitur in *Echa Rabbathi*: (171) כמה השכיעו ר' יוסי בר חנינה אמר קרבן jurare fecit eum? R. Josi Fil. Chaninæ respondit: per altare interius. Subintellexere autem per hoc juramentum, se nempe velle lubentius pecora sua altari, tanquam super illud immolanda, consecrare, quam ex iisdem aliis prodesse, quæ elegans est observatio *Lightfooti*. (172)

(171) C. II. 10. (172) l. c. p. 431.

§. 22. Agmen Juramentorum, a Christo in Historia Evangelica commemoratorum, claudit formula haec, בזחב קרבן תְּאַמְּרֵנִי תְּאַמְּרֵנִי תְּאַמְּרֵנִי per donum, quod super altare est. Quid & in Lingua Graeca vocatur Κορβᾶν. (173) Ast notandum, adhuc inter Philologos controvetti, an קרבן sit juramentum proprie dictum, an vero nudum votum? Votum illud fuisse, constat ex sr. Nedarim, (174) ubi haec habentur: כני בזחב

האומר **לְחַבּוֹרָה** בנוֹ נְדָרוֹת כנדרות Omnia Epitheta votorum sunt sicut ipsa vota Qualia autem illa sint, indicatur deinceps : (175) קָוֶן מִסְרָאֵר קָוֶן סְמִינָה קָוֶן כָּלָל קָוֶן לְקָרְבָּן Si quis dixerit proximo suo, Konem, Konah, Kones, haec sunt epitheta rei devote in usus sacros ; At praे omnibus istiusmodi formulis planissima & usitatissima fuit קָרְבָּן / quæ aperte rem sacram tam atque usui sacro dicatam effatur. Sic enim iterum in Nedarim (175)

האומר קרבן עליה מנוח חטאה תורה שלמים שאני אוכל לך אסור ר' מאיר סתו ר' הקרבן קרבן שאוכל לך אסור לקרבן Qui dixerit, Korban, Holocaustum, Minchah, peccatum, confessio, pacifica, quodcunque ego comedero tecum, obligatus est, licet R. Jehudah liberet eum. Si dixerit ha-Korban, ke-Korban, quodcunque comedero tecum, obligatus est ; sin, le-Korban, non concedam tecum, R. Meir tantum eum obligat. Interim tamen & juramentum fuisse, apertissima Christi verba apud Matth. XXIII. loquuntur. Quod si quæris, quomodo juramentum & votum bac in formula a se invicem distingvi poterunt? respondet Schmidius : (176) Quando quis jurabat per Korban s. donum, præfigebatur prefixum ב. b. m. aut בחרי הקרבן בחרי הקרבן per vitam Sacrificii. At quando vovebat, præfigebatur particula ב. b. m. sicut dominum. Quamvis hæc observatio ubique non procedat, cum in utroque casu præfixum saepius omitteretur, & simpliciter diceretur קרבן. Sed cum de hac formula integræ existent dissertationes clariss. virorum, ad eas Letorem relegamus. (177)

(173) Ut Marc. VII. II. οὐρανοῖς δέκατην εἰπεῖν φεληθῆνε. conf. Matth. XV. 5. quamvis in his locis simplex quoddam juramentum contineri neget Seb. Schmidius loc. mox. citand. §. 21 (174) c. I. Hal. 1. (175) ibid. Hal. 2. (176) l. c. §. 17. num. 2. (177) Stolbergius in pec. Exercit. ad Marc. VII. II. Drusius de 3. Sectio L. II. c. XVII. Godwin in Mos. & Aaron. L. VI. §. 6. item Reizium in notis. Hottinger. Thes. Phil. L. I. Sec. V. p. 31. Lud. Capelli Diatriba ad Matth. XV. 5. quæ annexa est ejusdem Spicilegio edit. cit. p. 150. &c. Et praे reliquis omnibus Seb. Schmidius in pec. Dissert. ad Matth. XV. 5. quæ est in Fasciculo Disput. Theolog. Francof. 1699. edito, Dissertation Tertia.

§. 23. Nondum jurandi finis est, sed si scripta Rabbinorum ultius jam evolvamus, invenimus, eos etiam per vitam & capita aliorum, imprimis Regum ac Doctorum suorum jurasse. De Regibus certa res est, si consideramus, quæ habentur in Rosch Haschana, (178) ubi de quodam dicitur, כי נשבע בחרי המלך quod juraverit per vitam Regis. Nec dubito, quin huic etiam referendum sit juramentum Josephi, quod exstat Gen.

XLI.

XLII. 16. (179) imprimis cum *Aben Ezra* (180) testetur, consuetudinem Ägyptiorum esse in hunc usque diem, ut, qvi juraverit כרָאשׁ הַמֶּלֶךְ per caput Regis, & illud non servaverit, filius sit mortis. Ac licet auri pondus tantum, quantum ipse pendet, daret, non relinqueretur vivus, qvia Regem palam sprevit. Contrariari qvidem videtur pietati Josephi, tantopere ubique depraedicatae, (qvod ipsum etiam commovit Pfeifferum, (181) ut non pro juramento religioso, sed potius pro obtestatione s. asseveratione politica, eaqve licita, hæc verba haberet;) Sed facillimam responsonem suppeditat *Jobus*, (182) quam etiam ex hac parte in *Josephum* quadrare, qvilibet videt, qvi circumstantias Textus considerat, docentes, eum non plena voluntate, sed in discursu cum suis fratribus inscienter atqve oscitanter hoc juramentum protulisse. Similia juramenta & alibi in sacris invenimus, ut. 2. *Sam. XI. n.* ubi *Urias* jurat per vitam *Davidis* (183) Idem etiam dicitur de inimicis *Davidis*, per Davidem jurantibus Ps. II. 9. Judæos hoc in passu imitantur Muhammedani. Refert enim *Elmacinus*, (184) Muhammedem *Atmabadi Chalifa* desiderasse a qvodam, ut juraret per vitam suam dicendo: احْلَفُ بِنِ مُسْكَبٍ *jura per caput meum*. Idem de *Abugiasare* *Haron Rasigol* legimus, qvi *Giafarem* adjurat بِحَيَاتِكَ *per vitam suam*, qvod renuens *Giasar* respondit ﴿non per vitam tuam. (185)﴾ Ju-
 dæos porro per vitam Doctorum suorum jurasse, constat ex *Pesachim* (186)
 וְכֵן מִשְׁתְּבֻעֵי מִשְׁתְּבֻעֵי חַכִּים בְּחֵיָהּ רַבָּנָן קְדוֹשִׁים רְבָרָעָא יִשְׂרָאֵל
 (187) שׁ cum jurabant (R. Chanina & R. Oshaja, de qvibus vid. *Gerson*
 (188)) hoc utebantur formula: Per vitam Sanctissimorum Terræ Israelis Rabbinorum. Paria legimus de *Eliseo*, discipulo *Elie*, jurante per vitam præceptoris sui, (189) item de *Channa*. (190) Imo eos etiam per vitam amicorum jurasse, probat exemplum *Davidis*, jurantis per vitam *Jonathanis*. (191.)

(179) Ubi fratres, eum in Ägypto visitantes, annomamqve petentes, exploratus, inter alia ita alloquitur: exploratores estis, per hoc tamen probabimini חַיִּים פְּרֻעָה per vitam Pharaonis, si exhibitis binc, nisi venerit frater vester minister *huc* Mittite ex vobis unum, vos interim captivi eritis; ita probabuntur verba vestra, num veritas vobiscum sit זָאת לֹא חַיִּים כִּי כָּרְגָּלִים אֲתֶם Sin per vitam Pharaonis, exploratores uos estis. (180) ad Exod. XX. 7.
 (181) aliasqve ab ipso citatos in *Dub. Vex.* p. 218. ut *Gerhardum*, *Casorium*, *Thummium*, *Dannhauerum*. (182) c. XV. 15 בְּקָרְשֵׁיו לֹא יָאַסֵּן וְשָׁמוֹם חַיִּיר וְחַיִּים Luther. Siehe unter seinen Heiligen ist keiner ohne Werk / und die Himmel sind nicht rein führ Ihm. (183) h. m. נִפְשָׁךְ אָם אָעַשָּׂה אֶת הָרָב הַזֶּה (184) in *Hisbor. Saracen.* L. II. c. IV

o. IV. (186) *ibid. c. VII. vid. Selden. l. e. L. II. c. XI. §. 4. (186)* fol. 113. col. 2. (187)
ובְּ מִתְיָאֵן הַכִּי ut legit Buxtorf. L. T. p. 2315. aliter vero Wagens. Sotap. 599.
/ מִתְיָאֵן בְּחִיּוֹהוּ דֶּרֶבְנָן / qvalis lectio ferme occurrit in Aruch ad vocem
XVII. p. 438. (189) 2. Reg. II. 2. (109)
2. Sam. I. 26. (191) 1. Sam. XX. 3. (192) Chi יְהוָה וְחַי נִפְשָׁר אֶם אָעוֹבֶר
וּבֵין הַמּוֹתָה Quam vere vivit Dominus, Et quam vere vivit anima mea.
(tam verum quoque est) quod quasi passus tantum sit inter me Et mortem.

§. 24. Rerant adhuc multæ aliæ, formulæ, qvas si omnes recensem
re vellemus, dies nos deficeret; Imo si vestigiis M. Georg Albrechtis insi
stere animus esset, qvi juxta Alphabetum maledictiones, imprecations
qve, inter Christianos usitatas, recensuit, (192) facillimo negotio itidem
Alphabetum Juramentorum Hebræorum conscribere possemus. Sed ali
qvas tantum ex iis, idqve brevissimis recensuisse, nobis sufficiet. Jura
runt nempe per Mosen, (193) per Prophetam aliquem, per libros sacros, per
legem Mosis, per decalogum, (194) per Solem (195) per coronam Regis (196)
per cultum DEI vel per fidem, (197) item per res longe plurimas, qvas o
mnes hic sistere tempus & spatium prohibet. Vid. omnino Buxtorffius (198)
& Pfeifferus. (199)

(192) in libello Germ. cuius tit. Flucht ut. B. C. Onotzbach. 1649. 12. editio. (193)
משה ראנא מסתכל ולא מסע Per Mosen, ego aspexi (sacerdotes benedicentes) Et non avocatus fuit
animus meus. Glossa: משה לשון שבואה: Aliud est in Horajoth. c. III.
f. 47. col. 4. lin. 4. משה רינן מיחוריין ליה עימיה דו קטול לירץ Per Mosen, si adjungant ei alium; occides eum. (194) uti patet ex loco Mai
monid. Supr. cit. §. 14. cui adde alium, qvi citante Buxtorfio L. T. p. 2315. re
peritur in Aruch, voce הנשבע בעשרין הרבירים ובספר. שבע
הthora אין לו הפה לעולם Qui jurat per decem verbas, (Decalo
gum) Et per librum legis nunquam in perpetuum id revocare potest. De libro
legis id observandum est, qvod Judæi per hunc non intelligent Biblia editionis
Christianæ, sed potius Judaicæ. Qvod si enim in foro Christiano jurans, e
ditioni cuidam Christianæ manum imponere debeat, hoc ipsum se non ob
ligare putat. vid. Paul. Fagius in Paraphr. Chald. ad Exod. XXIII. vel Tom. I.
Critic. p. 630. (195) conf. Maim. l c. (196) hac formula Kid
dusch. f. 9. i. (197) b. m. qvam formam, vide in Bava Bathra fol. 1. 1.
אמר לה העבורה שאין בקופה של צוקה כלום Dixit ipsi: per
cultum dei, si in arca Eleemosynaria quicquam amplius est. Item in Taanith.
f. 124. r. אמר לה העבורה שהז קורטין לבתי Dixit ipsis per
cultum vel fidem, ante versura sunt filiam meam. (198) L. T. p. 2315. (199)
Antiq. Jud. c. 23. p. 86. seq.

§. 25. Ad finem jam nobis erit properandum, Priusqvam tamen
colo-

colophonem præsentis nostræ dissertationi imponamus, formulam unam
 atque alteram, cui Judæi in foro Christiano jurantes adstringi solent, addu-
 xisse, haud pœnitit. Peculiaris formula, una cum processu jurandi præ-
 scribitur in Jure Graeco-Romano; (198) nempe Judæus rubo cingendus fu-
 it, & καθαλικεύειν τὸν ἀσκὸν οὐκέτι εἰμιθαίνειν. εἰς τὴν θάλασσαν, οὐκέ-
 πινειν τὴν πεζοπόδην αὐτὸς τελέσω, cullo sive utri insidere, & mare in-
 gredi debuit, ac circumcisio suam ter conspuere, ac dein jurare:
 Μὰ διὰ τὸν Βαρεστῆ, Βαρεστᾶ, Αδωνᾶ, Ελῶ, τὸν διαστρεψόντα τὸν
 ἔρυθρὸν θάλασσαν τὸν Ισραὴλ ἀβεόχθ. &c. μὰ τὸν νόμον, ὃν δέδο-
 κεν Αδωνᾶ, οὐκ τὸν εμπτυσμὸν τὸ σώματόν της πεζοπόδης, οὐκ τὴν
 βάσιν, ἢ τὴν ἐμαντζὸσ φύη πεζοπόδην. οὐκ Πτὶ ψεύδεις ὄμηνω τὸ
 ὄνομα Κυρίας Σεβαώθ. Εἰ δὲ Πτὶ ψεύδεις ὄμηνω, Πτικαπίσσεια τὰ
 ἐκγουα τῆς καιλίκης μᾶ. Ψηλαφήσω ὡς ὁ τυφλὸς πιχον, οὐκ ὁσ μὲν
 ὑπάρχων ἔχων ὁφθαλμὸς, ποστημαι. Σὺν τούτῳ πᾶσιν ἀνοιξάτω
 ἡ γῆ τὸ σόμα ἀυτῆς, οὐκέτι πνέω με, ὡς Δαῦτον οὐδὲ Αβερών.
 Per Barase, Baraa (quod forte depravatum est ex **בָּרָא הַשְׁמִים וְהַאֲרָבָן**
 ut recte conjicit Seldenus l. c.) Adonai, Elio, qui traduxit siccis pedibus I-
 srael per mare rubrum &c. (adjectis sc. beneficiis divinis, aquæ e saxo
 productæ, Mannæ, coturnicum) Per eam legem, quam Adonai dedit, &
 actum conspuendi circumcisionem corporis mei, & rubum, quo cinguntar
 lumbi mei. Non falso aut mentiendo juro nomen DEI Sabaoth, sed si falso
 juro, execrandi sunt posteri ventris mei, more cœci parietem palpando qua-
 ram, & instar ejus, qui oculos non habet, cadam. Cum hisce omnibus
 tellus aperiat os suum, meque absorbeat, ut Dathan & Abiron.

(198) Vid. his DD. ad l. 5. D sit. de jure jurando §. Divus & Stephanus. Fortacul.
 in Necyomant. Jur. Dialog. XII. allegante hosce Seldeno l. c. §. 6. ubi & adhuc
 alias formulas sicut.

§. 26. Adhuc operosius est juramentum illud, cuius formam pro-
 posuit Job. Pfefferkorn, (196) & ex hoc Buxtorfius. (197) Primum, inquit,
 jubebitur Judæus totum diem jejunare, quod illis & in juramento præstan-
 do, & peragendis aliis sacris solenne est. Cum jamjam juraturus est, pro-
 ponentur ei imprimis V. libri Mosis, & Cornu hirci, quod in Synagogis in-
 flari solet, & buc cinari ad sacra & solennitates ipsorum: deinde particula
 carnis bovinæ, & piscis, clixia utraque, sigillatim singula afferantur; cum
 quatuor vitribus vasis, uno, vino repleto; secundo melle; tertio la-
 tice; quarto oleo. His appositis, constituantur Judæus nudo capite coram o-

D

mit-

mnibus his, sic maxime, ut odor borum in nares ejus ascendat. Post hoc
principetur, ut dextram manum imponat libris Mosis, in eo praeципue loco,
ubi decem precepta legis prescripta sunt, & ita preibit solennibus verbis,
qui juramentum exiget, aut alius ex ejus mandato; Ego juro per אֱלֹהִים יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם Anochi Adonai Elohecho, juro per magnum nomen DEI ham-
mepborasch. Juro per Jod He, Vav He, me fassurum, dicturum, nihil ce-
laturum, de his, de quibus interrogabor. Quod si ego in uno aliquo ex his
(concipiantur & nominentur, super quibus jurandum erit) minimo aut ma-
ximo, falsum dixerim, sefellero, fraudavero, excessero, præteriero, aliter ac
rogatus sum, & responderim, fecerim aut faciam, veniant super me plaga
omnes; quæ in libris Mosis, Levitico maxime & Deuteronomio, prescriptæ
sunt in omnes irreligiosos, & legis tergiversatores, perjuros, & quicquid
est malorum hominum. Neque unquam ingrediar terram sanctam pro-
missam patribus nostris, terram manantem lacte & melle; nec siam particeps
sonitus & clangoris cornu bircini, quod nominatur SCHOPHAR HAM-
MASCHLACH; nec vescar in Paradyso cum gaudio de bove SCHOR HAB-
BAR; aut de piske LEVIATHAN; nec bibam de vino illo potenti JAJIN
CAPPARISIN dicto, & melle dulci, MASOCK KIDVASCH, & de lacte
mitido, cui nomen חלב CHALABH; & miti ac mansueto oleo, SCHEMEN-
TOBH; nec horum omnium particeps siam &c. (Addunt saepe, quod vel
solum illos fortissime adstringit; Non videam diem illum, quo venturus est
Messias noster, si non servavero firmissime, quæ promisero, juravero &c.)

(96) Qui teste Speidelio, loc. citand. ex Christianismo ad Judaismum relapsus est,
adeoque famosissimus Judeus ipsi audit; in libello contra Judaos Maximil. Impe-
rat. edito, Colon. A. 1510. quam formulam dicit non vulgaram, neque omnibus
notam ac auditam esse, (197) in synag. Judaic. cap. XLVIII. p. 685. seq.

§. 27. Nota quoque est formula ex Ordinatione Camere Imper-
ialis, quippe quæ ab Authoribus passim adducitur. (198) Alia exstat in
Iure Palatino. (199) Nec inconcinna est formula adjurationis, quam pro-
lixè describit Speidelius (200) una cum aliis ritibus, v. g. quod adjuretur
Judeus, se nolle a quoq; petere juramenti sui præstandi solutionem,
abolitionem, explicationem &c. item quod admoneatur, cum Judæi olim
Gentilibus valide jurarint ipsis idololatris, tanto magis illum adstrictum iri
per juramentum Christianis præstitum. Sic enim verba habent: Judi
ich verkünde dich wahrhaftiglichen / das wir Christen anbeten den eis-
nig / allmächtig / und lebendigen Gott / der Himmel und Erden
und alle Dinge erschaffen hat / und das wir außerhalb dessen keinen
andern GOTT haben / ehren / noch anbeten. Das sag ich die
darum

darum und aus Ursach / das du nicht meinst / das du währst entschuldiget vor Gott eines falschen Eydes / indem / das du meinst und halten möchtest / das wir Christen eines unrechten Glaubens währen / und frembde Götter anbeten / das doch nicht ist / und darum / sitemahls das die Nesié oder Hauptleute des Volks Israël schuldig gewest sind zu halten / das / so sie geschworen hätten der Männern zu Giffan / die doch dienten den frembden Göttern / vielmehr bist du schuldig uns Christen / als denen die da anbeten einen lebendigen allmächtigen GOD / zu schwören und zu halten einen wahrhaftig und unbetrüglichen END sc. Conf. insuper de juramentis Judæorum, in judicio Christiano præstandis , Buxtorfium (201) Mollerum (202) Hosmannum.

(203) Et hæc hac voce nobis de formulis Juramentorum
Judaicorum dicta sufficient,
dicentes:

יהי שם יהוה מבורך.

(198) Ut a Seldeno de Synedr. Lib. II. c. XI. p. 302. fac. Speidelio in Speculo observationum Juridico - Politico - Philologico - Historiarum, Dictione Juden / fol. 662. column. b. Miegis in Praefat. ad tr. Maimonidis de Juramentis. Circa quam formulam tamen observes velim, male & haud accurate in eadem adduci verba legis, quippe quibus Judæus jurans dextram suam imponere debet , ex Deut. V. 11. לא נשא את שם יהוה אלהיך לשוא כי לא ינקה יהוה את אשר נשא את ישא את שמו לשוא qvando hæc latinis litteris hunc in modum sisuntur: Losiffo et schein Adonay eloecho Laschaff Kilo jenakque Adonay et ascherlissa erschemo Laschoff, quippe in quibus textus Hebræus partim male expressus partim ipsa verba inter se commixta sunt, ita ut ex duabus imò tribus vocibus unica vox confecta sit. Quæ si correctione deslituantur, timendum erit, Judæum in hæc verba jurantem, facillime ad perjurium commoveri posse. Dum nimirum credat, verba latinis litteris adducta, nihil plane significare, adeoque se non obligare. Qod malum ut evitetur, recte ac eruditæ hæc verba ita corrigenda existimat nunquam satis laudandus Wagenseilius : Losiffo es schem Adonos Elohecho Laschof. Ki lo jenakke Adonos es escherjissó es schema Laschof in scripto nupero, cuius titulus: Belehrung der Jüdisch-Deutschen Red- und Schreib-Art. Rö. nigsb. 1699. edito, im Fürttag/litt. B. 3. ubi & alias formulas adducit. (199) tit. 10. der Hoffgerichts-Ordnung / quam Miegis loco citato singulari cum studio & judicio adornatam esse affirmat, adeo ut ferme inducatur, existimare Tremellium, ex Judeo Christianum, & ibi circa et tempora Professorem, authorem illius esse. (200) l. c. (201) Syn. Jud. l. c. p. 687. seq. (202) Diff. de si le juramentorum fudacit. a Christianis tam acceptorum quam exactorum, supra jam allegata. §. 150. p. 10 seq. (203) im schwer zu befehrenden Juden-Herb. p. 149. seq.

D 2

Duae

תוספות

I.

Duæ istæ abbreviaturæ **רַמְבָּם** & **רַמְבָּן** *Rambam & Ramban*, qvamvis qvoad scriptionem & pronunciationem ferme sibi similes videantur, minime tamen sunt confundendæ. Prior enim significat *R. Mosen Ben Maimon*, posterior vero *R. Mosen Bar Nachman*, qvī qvidem simul uno tempore vixerunt, infensissimi tamen hostes fuerunt, ita ut ferme inter eos, eorumque discipulos, tale plus qvam Vatinianum odium intercesserit, qvale fuit inter *R. Hillel*, & *R. Schammai*, corundemq; Scholas, בֵּית שְׁמָאי & בֵּית הַלְّ dictas; qvippe qvarum perpetuum dissidium omnes ferme Talmudis paginæ probant. Conf. insuper *Hackspan*, ad *Nizzach*. p. 288, *Leusden*. *Pirke Abheth*, p. II. *Buxtorf*, L. T. p. 301, *Reineccius* *Diss. de Traditione Etiana*, Sect. II. §. 5.

II.

Haud inelegans observatio est, qvam de titulis librorum Rabbinicorum tradit, *Kimchius ille Germanus*, *M. Rud. Mart. Meelführer*, (qvod enim Hebraicis est *Kimchi קמחי*, id Germanis *Meelführer*, alludente eodem modo ad hoc nomen *D. Joh. Tob. Majo*, in pref. ad *Dissert. laudati Dni. Meelführeride s. benedictione Sacerdotali*, Hebraice conscriptam, eaqve etiam in lingua sub illius præsidio defensam, & habitam, *Gies. 1997*) in *Diss. de meritis Hebraeorum in rem litterariam Wittseb. 1699*. habita, §. I., ita scribens: *Inscriptiones titulique librorum Hebraicorum argumenta nobis non produnt, sed meras Chimeras, ac interdum portentosa promittunt, paucissima, vel nulla praestant.* Qvo de asserto, si qvis dubitate velit, ipsos tantummodo evolvat libros, vel compendii loco *Bibliothecam Rabbinicam Buxtorfi*, & veritas asserti hujus comparebit. Titulus enim scripti, omnium primo sub littera נ adducti, statim vitio hocce deplorato laborat. Ita enim habet titulus: אֱבָן אֶם. *Pater & Mater.* Qvis qvæso! unquam divinare potuisset, librum hunc esse Grammaticalem, compositum a *R. Juda Ben Karisch*, &c. Idem qvoqve imprimis in libris subsequentibus adinvenies. Nec contemendum est monitum, qvod communicat *Thom. Bangius in Cœlo Orientis* p. 4. Solent, inquit, *Judai*, homines ad fringendum nati, libris suis hederam illustrium & Patriarchalium nominum suspenderet, ut ex eis decus ac robur vanis scriptis accedit, licet in eis nonnunquam plus vapores, quam vini propinetur. Hac titulorum figura male seriata suos produnt authores, cjuis sint ingenii ac indolis, &c. Et hoc probat exemplo כְּפָר רִצְוָה, *Libri Creationis*, Abrahamo ab illis assignati. (Qvo de libro vide *Bux. Bibl. Rabb.* p. 73. *Vossium in Maimon. de Idolol.* p. 9. *Placcium de Pseudonym.* p. 134. *Histoire des Histoires du Sieur de la Popeliniere Liv. 8. p. 446*) Melius forte hoc ipsum declarant libri, inscripti עַנְיִן מִשְׁחָה Oculi Mosis, עַזְזָב יְעַקֹּב Oculus Jacobi. עֲוֹלָת יִצְחָק Holocaustum Israeli, דָּרָר עִירָה Urbs Davidis. &c.

III.

Judeos qvoqve Historiae Litterarie cultores esse, evincit inter alia Liber, dictus: *Siphre Jeschenim*, (editus, *Amstelod. 1680. 4.* cuius versionem latinam promisit *Christ. Wormius*, Celeberrimus ille Hafniensium Philologus) & *R. David Ganz* in suo *Zemach David*.

Coll. d. 35. 17, 46, m. 35. 45